

УДК 631.15/16(477.73)

Петренко Н.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту

Уманського національного університету садівництва

УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ФІНАНСОВОЇ ОЦІНКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

MANAGEMENT OF STRATEGIC DEVELOPMENT THROUGH THE USE INNOVATIVE FORMS OF FINANCIAL ASSESSMENT TO THE ESTABLISHMENT ACTIVITIES

АНОТАЦІЯ

У статті виокремлено основні підходи до управління стратегічним розвитком підприємств на основі розрахунку підсумкового показника рейтингової оцінки та оцінки фінансового стану майбутнього партнера з точки зору віддаленості від критичного підприємства. Зважаючи на проведену фінансову оцінку господарської діяльності підприємств, слід резюмувати, що використання комплексної рейтингової оцінки діяльності підприємств дає змогу бачити динаміку фінансового стану і порівнювати результати їх діяльності, що неможливо за наявності окремих показників. Методика, в основі якої лежить більша кількість аналітичних показників, дає змогу провести детальну градацію підприємств щодо фінансової стійкості. Порівняння результатів комплексного аналізу фінансового стану підприємств, проведеного на основі бухгалтерської звітності, сформованої відповідно до СБОФЗУ та МСФЗ, виявило ідентичність рейтингу, що свідчить про можливість використання бухгалтерської звітності за МСФЗ.

Ключові слова: управління, стратегічний розвиток, інновація, розвиток, фінансова оцінка, господарська діяльність.

АННОТАЦИЯ

В статье выделены основные подходы к управлению стратегическим развитием предприятий на основе расчета итогового показателя рейтинговой оценки финансового состояния будущего партнера с точки зрения удаленности от критического предприятия. Беря во внимание проведенную финансовую оценку хозяйственной деятельности предприятий, следует резюмировать, что использование комплексной рейтинговой оценки деятельности предприятий позволяет видеть динамику финансового состояния и сравнивать результаты их деятельности, что невозможно при наличии отдельных показателей. Методика, в основе которой лежит большее количество аналитических показателей, позволяет провести детальную градацию предприятий по финансовой устойчивости. Сравнение результатов комплексного анализа финансового состояния предприятий, проведенное на основе бухгалтерской отчетности, сформированной в соответствии с СБУФОУ и МСФО, показало идентичность в рейтинге, что свидетельствует о возможности использования бухгалтерской отчетности по МСФО.

Ключевые слова: управление, стратегическое развитие, инновация, развитие, финансовая оценка, хозяйственная деятельность.

ANNOTATION

In the article the basic approaches, for managing the strategic development enterprises based on the calculation of the final rating indicator and assessing the financial condition future partner in terms of remoteness from a critical enterprise. Despite the financial assessment of economic activities of enterprises, which was carried out, should be said that the use of a comprehensive rating evaluation of enterprises allows determine of the dynamics to the financial condition, compare the results of the different enterprises, what is impossible in the presence of separate indicators. Methodology, based on analytic indicators, allows the carry out

detail a gradation of enterprises about the financial stability. Comparison the results of a comprehensive analysis of the financial condition of enterprises, which are based on financial statements, formed in accordance with ASFRU and IFRS, showed the identity in the ranking, which indicates the possibility of using accounting reports under IFRS.

Keywords: management, strategic development, innovation, development, financial evaluation, economic activity.

Постановка проблеми. У зв'язку з особливостями господарської діяльності підприємств в Україні актуальним стає питання удосконалення комплексного підходу до управління стратегічним розвитком підприємств на основі використання інноваційних форм фінансової оцінки господарської діяльності. З одного боку, це необхідно для отримання об'єктивної і вичерпної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. З іншого боку, очевидним є інтерес до інформації, яка достовірно характеризує істотні сторони функціонування підприємства з боку зовнішніх користувачів, зокрема потенційних інвесторів.

Тому завданням нашого дослідження є порівняння результатів комплексної рейтингової оцінки фінансового стану підприємств з використанням інноваційних форм бухгалтерської та фінансової звітності на прикладі холдингу «Агротрейд» та підприємств, які входять до нього, зокрема ТОВ «Агроальянс», ПАТ «Компанія «Райз»» і ВАТ «Уманьагрохім».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти щодо фінансової та економічної діяльності підприємств висвітлені в роботах В. Амбросова [1], Ф. Бутинця [3], В. Денисюка [5], О. Приказок [13].

Серед досліджень основ управління стратегічним розвитком підприємств слід виділити праці зарубіжних та українських авторів, зокрема роботи О. Богатова [2], П. Горського [4], А. Кармінського [6], А. Пересецького [6], А. Петрова [6], О. Шабінського [14]. Однак питання удосконалення методики стратегічного розвитку підприємств на основі використання інноваційних форм фінансової оцінки господарської діяльності сьогодні є малодослідженими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, що присвячені різним аспектам економічної діяльності підприємств, нині існує проблема дослідження та розроблення інноваційних напрямів управління стратегічним розвитком підприємств на основі використання нових форм фінансової оцінки господарської діяльності.

Мета статті полягає у вдосконаленні комплексного аналізу фінансового стану підприємств на основі використання українських і міжнародних стандартів фінансової звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виділяють два підходи до комплексної оцінки фінансового стану підприємства. По-перше, рейтингову оцінку, а по-друге, факторне моделювання найбільш вагомих показників рентабельності і побудову факторної моделі коефіцієнта стійкості економічного зростання [2, с. 8].

У вітчизняній практиці використовуються такі моделі рейтингової оцінки, як, наприклад, метод Е. Альтмана, моделі Ж. Конна, М. Гольдера, У. Бівера, Ж. Дєпаліяна, А. Таффлера, Р. Сайфулліна, Г. Кадикова, О. Зайцевої [1; 2; 4].

Нами виокремлено два підходи, що є найбільш придатними для сільськогосподарських підприємств:

1) в основі розрахунку підсумкового показника рейтингової оцінки R лежить порівняння підприємств по кожному показнику з умовним еталонним підприємством, яке має найкращі результати за всіма порівнюваними показниками; рейтингова оцінка визначається або за мінімальним відхиленням від підприємства-еталона, або за максимальною віддаленістю від початку координат;

2) оцінка фінансового стану майбутнього партнера з точки зору віддаленості від критичного підприємства; вводиться поняття «умовного задовільного підприємства» під час вибору одиниці відліку рейтингової оцінки: таке підприємство має фінансові показники з відповідним нормативним мінімальним значенням, яке визначають, виходячи з критеріїв ефективності господарської діяльності; підприємства фінансів підприємства; принципів ліквідності і прибутковості; відсутності підстав для визнання структури балансу незадовільною, а підприємства – неплатоспроможним.

Перехід на Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) всіх українських підприємств передбачалося здійснити до 1 січня 2010 р., однак виникли певні труднощі, пов'язані з культурно-історичними й економічними особливостями господарської діяльності в Україні [8]. Тому нині підприємства можуть представляти фінансову звітність за двома стандартами:

- Стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні (СБОФЗУ);
- Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ).

Але, відповідно до ПсБО 20 «Консолідована фінансова звітність», підприємствам усіх форм власності рекомендовано застосовувати МСФЗ [12].

Основні відмінності між Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) і Стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні (СБОФЗУ) такі:

1) МСФЗ перш за все орієнтовані на інвестора, СБОФЗУ – на контролюючі інстанції;

2) звітність, згідно з МСФЗ, формується відповідно до ризиків і переваг володіння підприємством, бухгалтерська звітність – відповідно до переходу права власності на основі Цивільно-правового кодексу України (ЦПКУ);

3) в МСФЗ в рамках принципу відповідності витрати визнаються в періоді очікуваного отримання прибутку, тоді як у вітчизняній практиці обов'язковою умовою є оформлення необхідної документації;

4) в основі МСФЗ лежить справедлива вартість («сума, на яку можна обміняти актив в рамках комерційної угоди між зацікавленими сторонами»), тоді як формування української звітності засновано на концепції історичної (фактичної) вартості;

5) звітність за МСФЗ формується відповідно до економічного змісту операції, а в Україні – відповідно до юридичної форми договору; наприклад, за договором лізингу, коли майно враховується на балансі лізингодавця, в звітності по МСФЗ лізингоодержувача відображаються як об'єкт лізингу, так і амортизація із зобов'язаннями по ньому;

6) відстрочені податки на прибуток в МСФЗ розраховуються на основі методу зобов'язань за балансом, а в українському обліку застосовують метод відстрочених зобов'язань за звітом про фінансові результати;

7) у МСФЗ визначено механізми обліку вартості грошей у часі та механізми формування звітності за умов високоїінфляційної економіки, тоді як в СБОФЗУ вони відсутні;

8) у МСФЗ прибуток – це зростання чистих активів підприємства, не пов'язаних із вкладом акціонерів, що розраховується по балансу (балансовий підхід).

За умов інфляції підприємство переходить на облік за вартістю заміщення. В українському обліку прибуток розраховується із даних звіту про фінансовий стан підприємства.

В основі розрахунку рейтингу підприємства лежить набір фінансових коефіцієнтів. Фінансові коефіцієнти повинні:

- бути максимально інформативними і давати цілісну картину стійкості фінансового стану підприємства;
- мати однакову спрямованість (позитивну кореляцію, наприклад, зростання коефіцієнта означає поліпшення фінансового стану);
- для всіх показників мати числові нормативи мінімального задовільного рівня або діапазону змін;

– розраховуватися тільки за даними публічної бухгалтерської звітності підприємств;
 – давати можливість проводити рейтингову оцінку підприємства як у просторі (порівняно з іншими підприємствами), так і в часі (за ряд періодів).

Складовими етапами методики комплексної порівняльної рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є:

1) збір та аналітична обробка вихідної інформації за оцінюваний період;

2) обґрунтування системи показників, використовуваних для рейтингової оцінки фінансового стану, рентабельності та ділової активності підприємства, а також їх класифікація, розрахунок підсумкового показника рейтингової оцінки;

3) класифікація (ранжування) підприємств за рейтингом.

У нашому дослідженні було використано п'ятифакторну модель Альтмана і бальний метод. Модель Альтмана застосовувалася, зокрема, для комплексної оцінки фінансової стійкості підприємств в річному і кварталному розрізах. В основі цієї моделі лежать такі показники:

- рентабельність сукупних активів щодо балансового і чистого прибутку;
- співвідношення власних і позикових джерел;
- оборотність сукупних активів;
- частка власних оборотних коштів у валюті балансу.

$$R = \sum_{i=1}^5 \gamma_i \cdot k_i; \quad (1)$$

де γ_i – ваговий коефіцієнт; k_i – кількісне значення одного з п'яти показників.

Значення рейтингу оцінюються таким чином: при $R=3$ фінансова стійкість підприємства не викликає побоювань; при $R=2,71-2,9$ фінансова стійкість досить висока; при $R=1,81-2,7$ фінансова стійкість підприємства недостатньо надійна; при $R<1,8$ фінансова стійкість підприємства ненадійна.

Далі розглянемо, які інноваційні форми проведення оцінки фінансового стану підприємств

існують, як їх слід застосовувати на прикладі холдингу «Агротрейд».

У 2014-2016 рр. холдинг «Агротрейд» оцінку фінансового стану підприємств проводив на основі «Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств», затвердженого Міністерством фінансів України та Фондом державного майна України від 26 січня 2001 р. № 49/121 [11]. Це дало змогу холдингу «Агротрейд» оцінити безліч показників і здійснити інтегральну оцінку (скласти рейтинг) фінансового стану підприємств, що входять до холдингу. При цьому кількісний аналіз ризиків передбачав оцінку таких груп ризику: ризик неліквідності активів підприємства; ризик зниження фінансової стійкості підприємства; ризик низької рентабельності діяльності; ризик зниження ділової активності.

Залежно від значення кожного показника він належить до однієї з чотирьох груп, кожній з яких присвоюється певна кількість балів (від 1 до 4). Далі розраховується загальна сума балів з урахуванням ваги кожного показника $R = \sum V_i \cdot a_i$, присвоюється підсумковий рейтинг. Звідси виділяють чотири групи фінансової стійкості підприємств: стійкий фінансовий стан, рейтинг А1, А2, А3; задовільний фінансовий стан, рейтинг В1, В2, В3; незадовільний фінансовий стан, рейтинг С1, С2, С3; критичний фінансовий стан, рейтинг D.

У ході проведеного дослідження нами виявлено відповідність результатів комплексного аналізу фінансового стану ТОВ «Агроальянс», ПАТ «Компанія «Райз», і ВАТ «Уманьагрохім», розрахованих на основі бухгалтерської звітності, сформованої відповідно до СБОФЗУ та МСФЗ.

У табл. 1, 2 представлено результати комплексної оцінки трьох сільськогосподарських підприємств, визначені за 2016 р. формулою Альтмана. В основі розрахунку лежать дані відкритої бухгалтерської звітності по СБОФЗУ: Ф. № 1 «Бухгалтерський баланс» і Ф. № 2 «Звіт про фінансові результати».

З табл. 1 видно, що фінансова стійкість ТОВ «Агроальянс» ненадійна, а ПАТ «Компанія «Райз» і ВАТ «Уманьагрохім» – недостатньо надійна.

Таблиця 1

Комплексна оцінка за формулою Альтмана у 2016 р.

№ з/п	Показник, k_i	Питома вага, γ_i	ТОВ «Агроальянс»	ПАТ «Компанія «Райз»	ВАТ «Уманьагрохім»
1	Частка власних оборотних коштів у валюті балансу	1,2	-0,148	0,049	0,039
2	Рентабельність сукупних активів за чистим прибутком	1,4	0,001	0,001	0,009
3	Рентабельність сукупних активів по балансовому прибутку	3,3	0,028	0,015	0,067
4	Співвідношення позикових і власних джерел	0,6	0,218	1,159	0,92
5	Оборотність сукупних активів	1,0	0,606	0,78	1,075
Рейтинг			0,706	2,003	2,111

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження

Згідно з табл. 2 у ТОВ «Агроальянс» D – критичний фінансовий стан; ПАТ «Компанія «Райз» ВЗ – задовільний; ВАТ «Уманьагрохім» СЗ – незадовільний фінансовий стан.

Для оцінки абсолютного ефекту від господарської діяльності, відповідно до МСФЗ, використовуються комплексні аналітичні показники, що характеризують здатність підприємства покривати витрати і генерувати прибуток [4]:

– операційний прибуток (прибуток до виплати відсотків і податку на прибуток) – ЕВІТ (*Earnings Before Interest and Taxes*) – показник, близький до показника «Прибуток від продажів» українського звіту про фінансові результати; він використовується для оцінки суми доходу, що покриває заборгованість перед бюджетом (податку на прибуток) і кредиторами (в частині витрат з обслуговування боргу, що відображаються у складі операційних витрат), достатнього для формування чистого прибутку і виплати дивідендів;

– прибуток до відрахування амортизації, виплати відсотків і податку на прибуток – ЕВІТДА (*Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*) – відображає, наскільки прибуток є основною діяльністю підприємства.

Показник використовується під час проведення порівняння за галузевими аналогами, дає змогу визначити ефективність діяльності підприємства незалежно від його заборгованості перед різними кредиторами і державою, а також від методу нарахування амортизації.

Холдингом «Агротрейд» використовувався ще один показник, який є своєрідною похідною

від ЕВІТДА, так званий ЕВІТДА+ – це сума прибутку від продажів і амортизації з відрахуванням відсотків за кредитом і податком на прибуток. Він характеризує величину доходу, що залишається в розпорядженні організації на цілі простого і розширеного відтворення, на виплату доходів власникам, а за своєю сутністю відображає чистий грошовий потік компанії.

Цей показник застосовувався холдингом «Агротрейд» під час реалізації дивідендної політики дочірніх підприємств.

Приблизна відповідність показників за МСФЗ і розрахунок описаних показників за СБОФЗУ на підставі даних Ф. № 2 та Ф. № 5 («Додаток до бухгалтерського балансу») може бути проведена за такою схемою:

1) $EBIT = \text{Прибуток від продажів (реалізації) (с. 2200 Ф. № 2)} - \text{Виручка (рядок 2110 Ф. № 2)} - \text{Витрати на реалізовані товари, продукцію, роботи, послуги (рядок 2120 Ф. № 2)} = \text{Валовий прибуток (с. 2100 Ф. № 2)} - \text{Комерційні витрати (рядок 2210 ф. № 2)} - \text{Управлінські витрати (рядок 2220 Ф. № 2)}$;

2) $EBITDA = EBIT + \text{Амортизаційні відрахування (Ф. 5)}$;

3) $EBITDA+ = EBITDA - \text{Відсотки до сплати (рядок 2330 Ф. № 2)} - \text{Податок на прибуток звітного періоду (рядок 2410 Ф. № 2)}$.

Нами проведено комплексну оцінку діяльності підприємств з використанням звітності на основі МСФЗ.

Результати порівняльного аналізу представлено в табл. 3.

Таблиця 2

Розрахунок комплексної оцінки згідно з методикою холдингу «Агротрейд»

Найменування фінансового показника	Питома вага, α_i	ТОВ «Агроальянс»	ПАТ «Компанія «Райз»	ВАТ «Уманьагрохім»
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, K_1	0,25	0,056	0,181	0,117
Коефіцієнт термінової ліквідності, K_2	0,5	0,59	1,138	0,800
Коефіцієнт поточної ліквідності, K_3	0,5	0,662	1,402	0,934
Коефіцієнт фінансової незалежності, K_4	1,25	0,258	0,653	0,562
Рентабельність продажів, K_5 , %	0,25	14,857	4,864	5,912
Рентабельність власного капіталу, K_6 , %	0,25	0,226	0,128	11,119
Рентабельність активів, K_7 , %	0,25	0,060	0,087	0,664
Динаміка дебіторської заборгованості, K_8 , %	0,25	38,964	45,269	58,543
Динаміка кредиторської заборгованості, K_9 , %	0,25	4,844	24,641	16,163
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, K_{10}	0,25	1,047	1,038	0,960
Рейтинг		6,75	11	8

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження

Таблиця 3

Порівняльний аналіз рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств

Назва підприємства	Рейтинг, розрахований за формулою Альтмана		Рейтинг, розрахований за методикою холдингу «Агротрейд»	
	СБОФЗУ	МСФЗ	СБОФЗУ	МСФЗ
ТОВ «Агроальянс»	0,706	1,241	6,75	7,75
ПАТ «Компанія «Райз»	2,003	2,384	11	12
ВАТ «Уманьагрохім»	2,111	2,338	8	9

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження

Розрахунок за формулою Альтмана на основі даних по МСФЗ показав поліпшення рейтингу, але, як і раніше, фінансова стійкість ТОВ «Агроальянс» ненадійна, а ПАТ «Компанія «Райз» і ВАТ «Уманьагрохім» – недостатньо надійна. Але підсумковий рейтинг за методикою холдингу «Агротрейд» покращився: ТОВ «Агроальянс» – група С3, незадовільний фінансовий стан; ПАТ «Компанія «Райз» – група В2, задовільний фінансовий стан; ВАТ «Уманьагрохім» – група С2, незадовільний фінансовий стан.

Висновки. На основі проведених розрахунків можна зробити такі висновки:

1) використання комплексної рейтингової оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств дає змогу бачити динаміку фінансового стану певного підприємства і порівнювати результати діяльності різних підприємств, що неможливо за наявності окремих показників;

2) методика, в основі якої лежить більша кількість аналітичних показників, дає змогу провести більш детальну градацію підприємств з фінансової стійкості;

3) порівняння результатів комплексного аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств, проведеного на основі бухгалтерської звітності, сформованої відповідно до СБОФЗУ та МСФЗ, виявило ідентичність за рейтинговою оцінкою, що свідчить про можливість використання бухгалтерської звітності за МСФЗ.

У зв'язку з цим подальші дослідження слід сконцентрувати у напрямі розробки інноваційних форм фінансової оцінки господарської діяльності підприємств, оскільки вони є важливим елементом розвитку і запорукою успіху діяльності кожного підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Амбросов В. Облікова політика в агроформуваннях / В. Амбросов, Т. Маренич // Економіка АПК. – 2004. – № 7. – С. 96.
- Богатов О. Моделювання рейтингового управління економічними системами: автореф. дис. ... канд. екон. наук / О. Богатов; Донецький держ. ун-т. – Донецьк, 2000. – 16 с.
- Бухгалтерський облік у сільському господарстві: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. спец. «Облік і аудит»] / за ред. Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2003. – 512 с.
- Горский П. Положение об аналитическом рейтинге рангового типа / П. Горский [Электронный ресурс]. – Режим доступу: www.pavel.gorskiy.ru
- Денисюк В. Формування механізмів реєстрації й залучення в господарський оборот передових виробничих технологій / В. Денисюк // Науково-технічна інформація. – 2008. – № 1. – С. 15-18.
- Рейтинги в економіці: методологія і практика: [монографія] / [А. Карминский, А. Пересецкий, А. Петров] / под ред. А. Карминского. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 240 с.
- Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2007 р. № 665 // Відомості Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/665-2007-%D0%BF>
- Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>
- Про затвердження типових форм первинного обліку об'єктів права інтелектуальної власності у складі матеріальних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 22 листопада 2004 р. № 732 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 50. – С. 247.
- Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання розпорядчого документа про облікову політику підприємства: Наказ Міністерства аграрної політики України від 17 грудня 2007 р. № 921 // Ліга: Закон. – 2010. – № 1. – С. 119.
- Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств: затвержене Міністерством фінансів України та Фондом державного майна України від 26 січня 2001 р. № 49/121 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 44. – С. 229.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»: Наказ Міністерства фінансів України від 7 липня 1999 р. № 163 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 30. – С. 205.
- Приказок О. Прибуток у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / О. Приказок // Банківська справа. – 2009. – № 2. – С. 82-88.
- Шабінський О. Управління економічною безпекою аграрних підприємств: системи, механізми, інструменти: [монографія] / О. Шабінський. – Х.: Щедра садиба плюс, 2015. – 325 с.